

Mensenrechten begrijpen

Wat zijn mensenrechten?

Een raadsel

Mensenrechten zijn als pantsers: ze beschermen je; ze zijn als regels, omdat ze je vertellen hoe je je moet gedragen, en ze zijn als rechters, omdat je je op hen kan beroepen. Ze zijn abstract – zoals emoties; en net zoals emoties, behoren ze toe aan iedereen en bestaan ze, wat er ook gebeurt.

Ze zijn als de natuur omdat ze kunnen geschonden worden; en zoals de geest omdat ze niet vernietigd kunnen worden. Net zoals de tijd, behandelen ze ons allen op dezelfde manier – rijk en arm, oud en jong, wit en zwart, groot en klein. Ze geven ons respect en zetten ons ertoe aan anderen met respect te behandelen. Zoals bij goedheid, waarheid en rechtvaardigheid, verschillen we van mening over hun definitie, maar we herkennen ze wel wanneer we ze zien.

? Kan jij mensenrechten definiëren? Hoe leg je uit wat ze zijn?

Waar komen mensenrechten vandaan?

Een recht is een eis die met recht en reden gesteld wordt. Ik heb recht op de goederen in mijn boodschappentas als ik ervoor betaald heb. Burgers hebben het recht een president te kiezen, als de grondwet van hun land dat garandeert en een kind heeft het recht meegenomen te worden naar de dierentuin, als haar ouders dat beloofd hebben. Dit zijn allemaal dingen die mensen terecht mogen verwachten, omdat een andere partij hierover beloftes of garanties gedaan heeft.

Maar mensenrechten verschillen hier lichtjes van in die zin dat ze niet steunen op beloftes of garanties door een andere partij. Iemands recht op leven hangt niet af van het feit of iemand anders belooft hem of haar niet te doden: hun *leven* kan ervan afhangen maar hun *recht op leven* niet. Hun recht op leven hangt slechts van één ding af: dat ze mens zijn.

Mensenrechten aanvaarden, betekent accepteren dat iedereen het recht heeft om te eisen: *Ik heb deze rechten, wat jij ook zegt of doet, omdat ik een menselijk wezen ben, net zoals jij.* Mensenrechten zijn inherent aan alle menselijke wezens.

Waarom zou deze eis op zich kunnen staan? Waar berust ze op? En waarom zouden we ze geloven?

De eis is uiteindelijk een morele eis, en berust op morele waarden. Wat mijn recht op leven echt betekent is dat *niemand mij van het leven mag beroven; het zou verkeerd zijn om dat te doen.* Zo uitgedrukt, heeft deze eis weinig steun nodig. Iedereen is het er waarschijnlijk mee eens omdat we allemaal, in onze eigen situaties, erkennen dat er bepaalde aspecten zijn aan ons leven, ons wezen, die onschendbaar zijn en die niemand anders zou mogen kunnen schenden omdat ze essentieel zijn voor ons wezen, wie we zijn en wat we zijn. Ze zijn essentieel voor onze menselijkheid en onze menselijke waardigheid. Mensenrechten breiden dit begrip eenvoudigweg uit naar het individuele niveau, naar elk menselijk wezen op de planeet. Als ik deze eisen kan stellen, dan kunnen alle anderen dat ook.

? Waarom is het verkeerd om het recht op leven van iemand anders in te perken? Waarom is het verkeerd om hen het leven te ontnemen? Zijn dit dezelfde vragen?

Sleutel/kernwaarden

Zo zijn er twee sleutelwaarden die aan de basis liggen van de idee van mensenrechten. De eerste is menselijke *waardigheid* en de tweede is *gelijkheid*. Mensenrechten kunnen

“Mensenrechten zijn wat niemand je kan afnemen”

René Cassin

“Wat mensen willen is gewoon onafhankelijke keuze, wat die keuze ook mag kosten of waartoe ze ook mag leiden”

Fjodor Dostojewski

gezien worden als een definitie van die basisstandaarden die nodig zijn voor een leven in waardigheid. Hun *universaliteit* is afgeleid van het feit dat, althans in dit opzicht, alle mensen gelijk zijn. We mogen, en kunnen, geen onderscheid maken tussen hen.

Deze twee overtuigingen, of waarden, zijn echt het enige dat nodig is om de idee van mensenrechten te onderschrijven, en ze zijn nauwelijks controversieel. Dit is waarom de idee steun krijgt van elke cultuur in de wereld, elke beschaafde regering en elke grote religie. Er wordt vrijwel algemeen erkend dat de macht van de staat niet onbeperkt of willekeurig mag zijn. Ze moet zo afgebakend worden dat het leven van alle individuen onder haar jurisdictie aan bepaalde minimumvereisten voor menselijke waardigheid beantwoordt.

Vele andere waarden kunnen afgeleid worden van deze twee fundamentele en kunnen helpen om preciezer te definiëren hoe mensen en gemeenschappen in de praktijk naast elkaar moeten kunnen bestaan. Bijvoorbeeld:

Vrijheid: omdat de menselijke wil een belangrijk onderdeel is van menselijke waardigheid. Gedwongen worden om iets te doen tegen onze wil vernedert de menselijke geest.

Respect voor anderen: omdat gebrek aan respect voor iemand zijn individualiteit en essentiële waardigheid niet erkent.

Niet-discriminatie: omdat gelijkheid in menselijke waardigheid betekent dat we mensen niet mogen beoordelen op basis van niet-relevante fysieke (of andere) eigenschappen.

Verdraagzaamheid: omdat onverdraagzaamheid wijst op gebrek aan respect voor verschillen; en omdat gelijkheid niet betekent identiek of uniform zijn.

Rechtvaardigheid: omdat mensen die gelijk zijn in hun menselijkheid een rechtvaardige behandeling verdienen.

Verantwoordelijkheid: omdat de rechten van anderen respecteren ook verantwoordelijkheid voor eigen acties met zich meebrengt.

Kenmerken van mensenrechten

Filosofen blijven het misschien oneens over de aard van mensenrechten, maar de internationale gemeenschap heeft een aantal sleutelprincipes vastgelegd waar staten mee ingestemd hebben en zich moeten aan houden.

Volgens deze principes:

- 1. Zijn mensenrechten onvervreemdbaar.** Dit betekent dat je ze niet kan verliezen, omdat ze verbonden zijn met het menselijk bestaan zelf. In bepaalde omstandigheden kunnen sommige ervan – maar niet alle – opgeschort of beperkt worden. Bijvoorbeeld als iemand schuldig bevonden is aan een misdaad, kan zijn of haar vrijheid afgenomen worden; of in tijden van onrust kan een regering een avondklok instellen die de bewegingsvrijheid inperkt.
- 2. Ze zijn ondeelbaar, onderling afhankelijk en gerelateerd aan elkaar.** Dit betekent dat verschillende mensenrechten intrinsiek verbonden zijn en niet los van elkaar kunnen gezien worden. Het genieten van een bepaald recht hangt af van het genieten van vele andere rechten en geen enkel recht is belangrijker dan de andere.
- 3. Ze zijn universeel.** Dit betekent dat ze in dezelfde mate gelden voor alle mensen overal in de wereld, en zonder beperking in de tijd. Elk individu heeft het recht om van zijn of haar mensenrechten te genieten zonder onderscheid naar ras, kleur, sekse, taal, religie, politieke of andere overtuiging, nationale of sociale afkomst, geboorte of andere status.

We moeten opmerken dat de *universaliteit* van mensenrechten op geen enkele manier de rijke diversiteit van individuen of van verschillende culturen bedreigt. Diversiteit kan blijven bestaan in een wereld waar iedereen gelijk is en evenveel respect verdient.

“Waarden zijn onzichtbaar zoals de wind. Aan het ruisen van de bladeren weet je dat er wind is. En je wordt je bewust van waarden door de acties van mensen.”

Éva Ancsel

Historisch overzicht

De idee dat mensen eigen rechten hebben heeft zijn oorsprong in vele culturen en oude tradities. Uit talrijke voorbeelden van vooraanstaande leiders en invloedrijke gedagsregels kunnen we zien dat de waarden die vastgelegd zijn in de mensenrechten noch “een westerse uitvinding” zijn, noch een uitvinding van de 20ste eeuw.

Oude geschiedenis

- De Hammurabi-code in Babylonië (Irak, ca. 2000 voor J.C.) was de eerste geschreven wettelijke code, opgesteld door de koning van Babylon. Het beloofde “het recht te doen heersen in het koninkrijk, het goddeloze en gewelddadige te vernietigen, te verhinderen dat de sterken de zwakkeren zouden verdringen... het land te verlichten en het goede van de mensen te bevorderen.
- Een Farao van het oude Egypte (ca. 2000 voor J.C.) zou zijn onderdanen deze opdracht gegeven hebben: “Wanneer een rekwesstrant van Opper- of Lager-Egypte aankomt... wees er dan zeker van dat alles volgens de wet in het werk wordt gesteld, dat het gebruik wordt nageleefd en het recht van elke persoon wordt gerespecteerd.”
- Het Handvest van Cyprus (Iran, ca. 570 voor J.C.) werd door de Perzische koning opgesteld voor het volk van zijn koninkrijk. Het erkende het recht op vrijheid, veiligheid, bewegingsvrijheid en enkele sociale en economische rechten.

? Welke historische figuren van je land waren kampioenen of voorvechters van de mensenrechten?

De Engelse Magna Charta en de Bill of Rights

Engelse edelen en leden van de kerk verenigden zich in 1215 tegen het machtsmisbruik van Koning John I en deden de koning instemmen zich bij wet te houden aan het Grote Vrijheidscharter (Magna Charta).

Ook al respecteerde de koning ze niet, toch werd de Magna Charta een breed geciteerd document ten voordele van vrijheden. Het somde een reeks rechten op, zoals het recht van alle vrije inwoners eigendom te hebben of te verwerven en vrijgesteld te zijn van overdreven belastingen. Het ontwierp de grondslagen van een behoorlijk proces voor de rechtbank, en van gelijkheid voor de wet. Ten gevolge van het machtsmisbruik van koning Jan II werd hij in 1688 door zijn onderdanen omvergeworpen. In 1689 stemde het Parlement een wet die de koninklijke tussenkomst niet langer zou tolereren. Deze regelgeving, gekend als de Bill of Rights, verbood de monarch de wet op te schorten zonder de toestemming van het parlement, legde vrije verkiezingen vast voor de aanduiding van de parlementsleden en verklaarde dat de vrijheid van meningsuiting in het parlement, in het gerecht noch elders in vraag kon gesteld worden.

Het ontstaan van natuurrechten

In de 17de en de 18de eeuw stelden in Europa een aantal filosofen het ontwerp van “natuurrechten” voor. Dat waren rechten die aan een persoon toebehoorden enkel en alleen omdat hij of zij een menselijk wezen was, eerder dan bijvoorbeeld een inwoner van een bepaald land, of een lid van een bepaalde religieuze of etnische groep. Het idee dat deze natuurrechten aan mensen een bepaald recht zou toekennen werd steeds ruimer aanvaard en begon zich te weerspiegelen in de grondwet van sommige landen.

Franse Verklaring van de Rechten van de Mens en van de Burger (1789)

De Fransen verwierpen in 1789 hun monarchie en richtten de eerste Franse Republiek op. De Verklaring kwam voort uit de revolutie en werd geschreven door de vertegenwoordigers van de kerk, van edelen en van burgers waarbij zij de gedachten

“De wereld is gegrondvest op drie beginselen: waarheid, oordeel en vrede”.

De Talmoed

“Mensen zijn van nature uit allemaal vrij, gelijk en onafhankelijk, niemand kan zonder zijn eigen toestemming onderworpen worden aan een politieke macht van een ander”.

John Locke

“Gij zult niet doden”.

De Bijbel

van Verlichters zoals Voltaire, Montesquieu, de Encyclopedisten en Rousseau wilden opnemen. De verklaring viel het politieke en wettelijke systeem van de monarchie aan en bepaalde de ‘natuurlijke’ mensenrechten zoals “vrijheid, eigendomsrecht, veiligheid en het recht zich tegen verdrukking te verzetten”. Het verving het systeem van de aristocratische privileges dat tijdens de monarchie bestond door het principe van gelijkheid voor de wet.

Onafhankelijkheidsverklaring VS, grondwet en Bill of Rights (1791)

In 1776 riepen de meeste Britse kolonies in Noord Amerika met de Onafhankelijkheidsverklaring van de V.S. hun onafhankelijkheid van het Britse Koninkrijk uit. Deze was grotendeels gebaseerd op de theorieën betreffende “natuurlijke rechten” van Locke en Montesquieu en inspireerde de Franse revolutie en de rebellie tegen Spaanse overheersing in Zuid-Amerika. Later werd de Amerikaanse grondwet geamendeerd en het bestuur gecentraliseerd, echter met genoeg beperking van de macht om de individuele vrijheid te garanderen. Twintig amendementen op de Grondwet vormen samen de Amerikaanse Bill of Rights.

Eerste internationale overeenkomsten

In de 19de en de 20ste eeuw kwamen een aantal mensenrechten op de voorgrond en begonnen op een internationaal niveau gevraagd te worden, te beginnen met thema's als slavernij, lijfeigenschap, harde werkomstandigheden en kinderarbeid. Het was rond die tijd dat de eerste internationale overeenkomsten betreffende mensenrechten werden opgesteld.

- Rond de 19de eeuwwisseling werd de slavernij in Engeland en in Frankrijk onwettelijk. In 1814 tekenden de Britse en Franse regeringen het verdrag van Parijs met als doel samen te werken om de slavenhandel te bestrijden. Op de Brusselse conferentie van 1890 werd een anti-slavernijpact ondertekend dat later door achttien staten werd geratificeerd.
- Het eerste Verdrag van Genève (1864 en 1929) kenmerkt een andere vroege samenwerking tussen landen, in de reglementering van oorlog. Meer bepaald stelden de Conventies standaarden op voor verzorging van zieke en gewonde soldaten.

? Waarom denk je dat de behoefte aan internationale overeenkomsten ontstond, eerder dan aan standaarden door elk land voor zichzelf vastgelegd?

De twintigste eeuw

Het idee om de rechten van de mens te beschermen tegen de regerende machten begon zich meer en meer te verspreiden. Het belang om deze rechten schriftelijk vast te leggen was reeds door enkele individuele staten erkend en zodoende werden de hierboven beschreven documenten de voorlopers van vele hedendaagse mensenrechtenverdragen. Het waren echter de gebeurtenissen van de 2^e wereldoorlog die de mensenrechten op het internationale toneel plaatsten.

De Volkenbond was een organisatie, ontstaan na de eerste wereldoorlog, die trachtte de elementaire mensenrechtenstandaarden te vrijwaren. Het was echter slechts na de afschuwelijke wredeheden begaan tijdens de tweede wereldoorlog, en grotendeels als een gevolg van deze, dat een instantie van internationaal recht ontstond. Deze gebeurtenissen maakten het mogelijk en noodzakelijk dat een internationale consensus tot stand kwam over internationale wetgeving ter bescherming en vastlegging van de mensenrechten.

Het VN Handvest, aangenomen op 26 juni 1945 weerspiegelt dit geloof. Het VN Handvest bepaalt dat het fundamentele doel van de VN erin bestaat “opeenvolgende generaties van het oorlogsgeweld te vrijwaren” en “herbevestiging van het geloof in de fundamentele mensenrechten, in de waardigheid en waarde van de menselijke persoon

“En vecht zoals God met dezen die met je vechten, doch daag niet uit: God houdt niet van uitdagers”.

De Koran

en in de gelijke rechten van man en vrouw”.

De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, uitgewerkt door de Mensenrechtencommissie, een van de organen van de Verenigde Naties, werd op 10 december 1948 door de Algemene Vergadering van de VN aangenomen. Sindsdien zijn er ter vrijwaring van deze principes een reeks sleutelinstrumenten door de internationale gemeenschap uitgewerkt en aangenomen. Verdere informatie betreffende enkele van deze internationale instrumenten kan achteraan dit hoofdstuk gevonden worden, samen met het Europees Verdrag van de Mensenrechten en de Fundamentele Vrijheden”.

Mensenrechten over heel de wereld

Verscheidene wereldregio's hebben hun eigen systeem ontwikkeld ter vrijwaring van de mensenrechten, naast dat van de VN. Op heden bestaan er regionale instellingen in Europa, de Amerika's, Afrika en de Arabische Staten, maar nog niet in de Aziatisch-Pacifische regio. Nochtans hebben de meeste landen in dit werelddeel de voornaamste VN Handvesten en Verdragen geratificeerd – hierbij hun aanvaarding van de algemene principes te kennen gevend alsook hun onderwerping aan deze internationale rechtsregels.

Het Afrikaans Handvest voor de Rechten van de Mens en van de Volkeren werd in oktober 1985 van kracht en werd door meer dan 40 staten geratificeerd. Het handvest is van belang vanwege een aantal verschillen tussen de handvesten die in andere werelddelen werden aangenomen:

- In tegenstelling tot de Europese en Amerikaanse verdragen, bevat het Afrikaans Handvest zowel sociale, economische en culturele rechten als burgerlijke en politieke rechten.
- Het Afrikaanse Handvest gaat verder dan de individuele rechten, en bevat ook collectieve rechten van volken.
- Het Handvest erkent ook dat individuen zowel verplichtingen als rechten hebben en somt zelfs specifieke plichten op die het individu heeft tegenover zijn of haar familie, gemeenschap, de staat en de internationale gemeenschap.

? **Waarom zijn volgens jou in een handvest ook plichten opgesomd? Vind je dat ze zouden moeten voorkomen in alle documenten inzake mensenrechten?**

In de Arabische wereld bestaat er momenteel een regionale commissie voor mensenrechten, met slechts een beperkte bevoegdheid. Zij hebben echter ook een Arabisch Handvest over mensenrechten goedgekeurd dat een regionaal systeem tot stand zal brengen. Dit document omvat, zoals het Afrikaans Handvest, zowel sociaal-economische rechten als burgerlijke en politieke rechten en bevat tevens een lijst van “Gemeenschappelijke Rechten van het Arabische volk”.

Er waren ook oproepen om zulk systeem op te starten voor de Aziatisch-Pacifische regio, maar er werden nog geen formele akkoorden gesloten. Een vergadering van ngo's van de regio resulteerde in 1993 in de Bangkok ngo verklaring over mensenrechten die het volgende stelde:

“We kunnen vanuit een pluralistisch perspectief van diverse culturen leren... Universele mensenrechten zijn geworteld in vele culturen. Wij bevestigen de universele basis van mensenrechten die bescherming biedt aan de ganse mensheid... Hoewel we pleitbezorger zijn van cultureel pluralisme, mogen deze culturele praktijken die afwijken van universeel aanvaarde mensenrechten, vrouwenrechten inbegrepen, niet getolereerd worden. Daar mensenrechten van universeel belang zijn en ook universele waarde hebben, kan de verdediging van mensenrechten niet beschouwd worden als een inbreuk op de nationale soevereiniteit.”

“Oorlogen zullen voortduren zolang de mensheid weigert te erkennen dat de mensen gelijk zijn waar ook ter wereld zij zich bevinden.”

Pierre Daco, psycholoog

“Terwijl de betekenis van de nationale en regionale particulariteiten en verscheidene historische, culturele en religieuze achtergronden in gedachten moeten gehouden worden, is het de taak van de staten, los van hun politieke, economische en culturele systemen, de mensenrechten en de fundamentele vrijheden te bevorderen en te beschermen.”

De Weense Verklaring (1993)

Hoe kunnen we onze rechten gebruiken?

“Wij, en in het bijzonder ikzelf, zijn verantwoordelijk voor alles en voor iedereen”.

F. Dostojewski

Mensenrechten zijn er voor ons. Dus hoe kunnen we er gebruik van maken? Het is duidelijk dat louter het bestaan ervan niet voldoende is om een einde te maken aan de schendingen van mensenrechten, waarvan we allemaal weten dat ze dagelijks in elk deel van de wereld gepleegd worden. Kunnen zij dus echt het verschil maken? Hoe kunnen wij ze gebruiken?

? Weet jij wat je rechten zijn?

In enkele delen van dit handboek worden de verschillende aspecten van dit probleem bekeken.

Je rechten herkennen

In het volgende deel bekijken we de verschillendesoorten rechten die beschermd worden door het internationaal recht. Wanneer we weten welke aspecten van het menselijk bestaan onder de mensenrechten vallen en wanneer we ons bewust worden van de verplichtingen van regeringen onder dit juridisch instrument, dan kunnen we beginnen drukkingmiddelen te gebruiken. Dit hoofdstuk toont aan dat bijna elk domein van onrechtvaardigheid relevant is voor mensenrechten: van kleinschalige armoede, over schade aan het leefmilieu, gezondheid, arbeidsvoorwaarden, politieke verdrukking, stemrecht, genetische manipulatie, minderhedenvraagstukken, terrorisme, genocide.... en nog meer. En dit aantal onderwerpen stijgt nog met de dag.

Enkele vraagstukken betreffende de toepassing van de mensenrechten worden verder in dit hoofdstuk behandeld als “Vragen en Antwoorden”. Deze omvatten korte antwoorden op sommige veel gestelde vragen over mensenrechten.

Bovendien behandelt ieder deel van hoofdstuk 5 meer gedetailleerd de thema’s van het handboek. Wanneer je bijvoorbeeld wil weten hoe je een bepaalde categorie rechten, zoals bijvoorbeeld het recht op gezondheid, onderwijs en rechtvaardige arbeidsvoorwaarden, beter kan beschermen, zul je het nuttig vinden de achtergrondinformatie hierover te bekijken.

Gebruik van wettelijke middelen

We zullen de wettelijke instrumenten bekijken die bestaan om de verschillende aspecten van het menselijk bestaan te beschermen. In Europa zijn we bijzonder verwend waar het sommige rechten betreft, door het bestaan van een permanent gerechtshof dat de overtredingen behandelt, het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Zelfs waar sommige klachten niet onder de bevoegdheid van dit Europees Hof vallen, bestaan er, zoals we zullen zien, andere middelen om staten verantwoordelijk te stellen voor hun daden en hen te dwingen hun verplichtingen onder de mensenrechten na te komen. Het helpt als de wet er is, zelfs wanneer er niet altijd wettelijke middelen bestaan om de staten te dwingen daar naar te handelen.

Lobbying, campagnevoering en activisme

? Ben je ooit betrokken geweest bij een actie voor mensenrechten?

Een belangrijke rol in het uitoefenen van druk op de staten wordt gespeeld door organisaties, niet-gouvernementele organisaties, liefdadigheidsinstellingen en andere initiatieven van groepen burgers. Dit vormt het onderwerp van het deel over activisme en over de rol van de ngo’s. De rol van dergelijke organisaties is voornamelijk van belang voor de man en vrouw in de straat, niet enkel omdat deze verenigingen vaak individuele gevallen in de schijnwerpers brengen, maar ook omdat ze de gewone mens een taak geven in het beschermen van de mensenrechten. Tenslotte bestaan dergelijke verenigingen uit gewone mensen! We zullen ook zien op welke manier zij optreden om de mensenrechtentoestand te verbeteren en enkele voorbeelden geven van geslaagde acties.

“Ik zie de doodstraf als een onmenselijke en immorele instelling die de morele en wettelijke grondvesten van een samenleving ondermijnt. Ik ben ervan overtuigd dat onbeschaafdheid... enkel onbeschaafdheid voortbrengt.”

Andrei Sacharov

Betrokken raken

Hoofdstuk 3, tot actie overgaan, brengt deze soorten acties terug tot op een alledaags niveau en geeft je een aantal voorbeelden waarbij je zou kunnen betrokken raken. Jeugdgroeperingen hebben een enorm potentieel om druk uit te oefenen op overheden of internationale instanties om zeker te zijn dat overtredingen van mensenrechten in het openbaar komen. De voorbeelden in dit gedeelte zouden je concrete maatregelen moeten bieden die kunnen gebruikt worden door jouw groep. Ze bezorgen je ook een groter inzicht in de wijze waarop niet-gouvernementele organisaties dagelijks werken.

“Elke ziel is een gegijzelde van zijn eigen daden.”

De Koran

Dilemma's en verkeerd gebruik van mensenrechten

Wat moeten we doen als de bescherming van de rechten van een groep inhoudt dat die van een andere groep worden beperkt? Soms worden mensenrechten gebruikt als een excuus om daden te stellen die zelf van een twijfelachtige moraliteit zijn. Mensen, zelfs regeringen, beweren wel eens dat ze werken om mensenrechten te beschermen, maar in feite leiden hun acties ook tot schendingen van fundamentele rechten.

Het is niet altijd makkelijk over zulke gevallen te oordelen. Bekijk de volgende voorbeelden eens.

Conflicten tussen rechten

Met het oog op de terroristische aanslagen van 11 september 2001 in de Verenigde Staten heeft menige regering bepaalde basisvrijheden beperkt ter bestrijding van een terroristische dreiging. In Groot-Brittannië is er een nieuwe wet, die artikel 5 van het Europees Verdrag van de Mensenrechten buiten werking stelt, met name het artikel betreffende de bescherming van personen bij vrijheidsberoving en opsluiting. Dit laat de regering toe mensen op te sluiten zonder enige aanklacht of rechtszaak, enkel op grond van een vermoeden.

? **Is het toegestaan in het belang van de nationale veiligheid de rechten van minderheden te beperken? Zo ja, zouden er dan beperkingen moeten zijn?**

Het Amerikaanse Opperste Gerechtshof heeft verklaard dat betogingen door nazi-groepen in de Joodse wijken wettige vormen van vrijheid van meningsuiting zijn. Zouden zulke groepen in feite niet verhinderd moeten worden om een doctrine te verspreiden die leidt tot de uitroeiing van een heel volk? Of is dat een ontoelaatbare beperking van het recht op vrije meningsuiting?

Culturele tradities

Gearrangeerde huwelijken zijn in veel landen een gewoonte. Het meisje wordt gedwongen te huwen met de man die haar familie, dikwijls reeds op prille leeftijd, voor haar uitgekozen heeft. Moet zoiets afgeschaft worden om de jonge meisjes te beschermen? Of is dit een gebrek aan respect voor de culturele traditie?

Een ander voorbeeld is vrouwenbesnijdenis in menig land, of het doden van meisjes en vrouwen omwille van de eer van de familie. Duizenden lijden ten gevolge van zulke praktijken, en de meeste zouden het zeker als een ernstige inbreuk op hun rechten beschouwen. Is het accepteren van vrouwenbesnijdenis een cultureel verschijnsel dat moet aanvaard worden?

“Telkens wanneer het recht geschonden wordt, is het alsof het nooit heeft bestaan”.

José Saramago

? **Zouden culturele waarden ooit op de universaliteit van de mensenrechten mogen primeren?**

In 1995 vergeleek de VN Organisatie voor Voedsel en Landbouw het sterftecijfer van kinderen en jongeren in Bagdad in 1995 met dit van 1989. Op basis van de gekregen gegevens publiceerden 2 teams een brief waarin geconcludeerd werd dat 567.000 Irakese kinderen stierven ten gevolge van de genomen sancties. In april 1998 beweerde Unicef dat zo'n 90.000 kinderen jaarlijks stierven als gevolg van de sancties.

In de naam van een goede zaak

Soms gebruikt de internationale gemeenschap sancties om regimes te bestraffen die systematisch mensenrechten overtreden. Sancties verbieden handel te drijven met het land dat de mensenrechten overtrad, met de bedoeling druk uit te oefenen op de regering, om haar gedrag te wijzigen. Sommige landen zijn volledig geïsoleerd door de internationale gemeenschap: Zuid-Afrika was jaren geïsoleerd vanwege de "apartheid". Vandaag worden voor Cuba en Irak verhinderd handel te drijven met de meeste landen van de wereld. Er bestaat geen twijfel over dat de gewone burger deze sancties voelt. Zij worden echter nog meer ervaren door de meest kwetsbare sectoren van de samenleving. *Is dit een aanvaardbare manier om een einde te maken aan de overtredingen van de mensenrechten door een andere regering?*

Hoewel door de Verenigde Naties niet officieel veroordeeld, werden de Navo - bombardementen in Kosovo door velen gerechtvaardigd als bescherming van de etnische Albanen en om iemand die zich aan genocide schuldig maakte voor het gerecht te brengen. De militaire actie leidde tot een uittocht van honderdduizenden vluchtelingen, tot naar schatting vijfhonderd doden onder burgers, en tot de vernietiging van de Servische infrastructuur. Het leidde ook tot de gevangenneming van president Milosevic, en zijn berechting onder het internationaal strafhof. Gelijkwaardige actie werd in Afghanistan ondernomen om het terroristische bolwerk, dat verantwoordelijk werd geacht voor de gebeurtenissen van 11 september 2001, te vernietigen. Kunnen dergelijke sancties gerechtvaardigd worden door hun eindresultaten, wanneer zij zelf een groot aantal slachtoffers veroorzaken?

? Kan de bescherming van mensenrechtengebruikt worden om een militaire interventie te rechtvaardigen?

In april 2001 verwierp een resolutie van de VN Commissie voor de mensenrechten de idee dat terrorismebestrijding ooit het opgeven van mensenrechten kon rechtvaardigen. Resolutie 2001/24 veroordeelde terroristische aanslagen in het kader van het conflict in Tsjetsjenië, en inbreuken op humanitair recht door de Tsjetsjeense strijdkrachten, evenals bepaalde methodes die de Russische federale strijders toepasten. De Resolutie riep op tot de oprichting van een nationale onderzoekscommissie betreffende de Russische inbreuken.

Bronnen

Europe, Youth, Human Rights, *Report of the Human Rights Week*, by Yael Ohana (ed.), European Youth Centre, Budapest, 2000.

Garzón Valdés, E., "Confusiones acerca de la relevancia moral de la diversidad cultural", CLAVES de Razón Práctica, No.74, Madrid, Julio/Agosto, 1997.

Human Rights, a basic handbook for UN staff, Office of the High Commission of Human Rights, United Nations, Geneva.

Levin, L., Human Rights, Questions and Answers, Unesco, Paris, 1996.

Meer raadsels

Op de vragen die in vorige gedeeltes gesteld werden zijn geen pasklare antwoorden: zij blijven tot op heden onderwerp van discussie. Zulke debatten zijn tot op zekere hoogte belangrijk. Zij geven een aanwijzing van de pluralistische benadering die fundamenteel is voor de essentie van mensenrechten, en tegelijk van het feit dat mensenrechten geen wetenschap zijn, geen vastgelegde ideologie, maar wel een zich ontwikkelend gebied van een moreel en wettelijk gedachtengoed. We mogen niet altijd zwart-wit antwoorden verwachten – deels omdat de onderwerpen complex zijn, maar ook omdat er geen experts zijn die op dat gebied het laatste woord hebben en alle argumenten afwegen.

Dit wil echter niet zeggen dat er geen antwoorden en geen terreinen waarover men het eens is. Er zijn er talrijke, en hun aantal groeit met de dag. Slavernij is zo'n onderwerp waarover discussie bestond, doch waarvan enige aanvaarding nu niet meer acceptabel geacht wordt: het recht om vrij te zijn van slavernij is nu algemeen aanvaard als zijnde een fundamenteel mensenrecht. Vrouwenbesnijdenis, hoewel verdedigd bij sommige culturen, wordt over het algemeen beschouwd als een schending van de mensenrechten. Ook de doodstraf is zo'n onderwerp aan het worden, zo kan men stellen, ten minste in Europa, waar leden van de Raad van Europa verwacht worden stappen te zetten in de richting van een afschaffing.

We mogen er dus op vertrouwen dat de meeste van deze zaken tot een oplossing zullen komen. Ondertussen kunnen we het debat helpen en onze eigen mening vorming over de meer controversiële zaken, teruggrijpend naar de twee fundamentele waarden: gelijkheid en menselijke waardigheid. *Indien een daad een individu met een tekort aan menselijke waardigheid behandelt, dan schendt dit de geest van de mensenrechten.*